

ΣΤΕΡΓΙΟΥ Α. ΑΛΕΞΙΑΔΗ

Καθηγητή της Νομικής Σχολής Α.Π.Θ.

ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΤΥΠΟΣ: ΠΑΝΟΡΑΜΑ

Ι. Η πρόσκληση να πάρω μέρος με την ιδιότητα του εισηγητή στη σημερινή επιστημονική συνάντηση* μου προσέδωσε ιδιαίτερη χαρά αλλά ταυτόχρονα αποτέλεσε και μια πρόκληση στα προσωπικά μου επιστημονικά ενδιαφέροντα. Κι αυτό γιατί είναι η πρώτη φορά που θα ασχοληθώ ειδικά με το προκείμενο θέμα. Μη νομισθεί, ωστόσο, ότι αυτό οφείλεται σε υποτίμηση από μέρους μου της σημασίας και του ρόλου που διαδραματίζει ή μπορεί να διαδραματίσει ο Τύπος¹ αναφορικά με το πρόβλημα του εγκλήματος και την αντιμετώπισή του. Κάθε άλλο. Σε σχέση με τα γενικά αυτά θέματα έχω ήδη σχηματίσει και διατηρώ ένα αρκετά εκτεταμένο αρχείο, με ειδικότερους φακέλλους για τα πιο σημαντικά από τα επιμέρους ζητήματα, όπου τοποθετώ τα εκάστοτε εμφανιζόμενα δημοσιεύματα — δημοσιεύματα του Τύπου ή δημοσιεύματα για τον Τύπο — με την πρόθεση αφενός της προσωπικής μου ενημέρωσης και αφετέρου της μελλοντικής αξιοποίησής τους. Ακριβώς, θεώρησα ότι η σημερινή επιστημονική συνάντηση αποτελεί μια τέτοια εξαιρετική ευκαιρία.

Αλλ' η επιστράτευση του εν λόγω αρχείου και η αναδίφηση στους επιμέρους φακέλλους του, για την προετοιμασία αυτής εδώ της εισήγησης, μου γέννησε ένα ερωτηματικό: ενόψει της σημαντικής σπουδαιότητας όλων των όψεων και των προεκτάσεων του κεντρικού θέματος «έγκλημα και Τύπος», θάταν αρκετή η ανάπτυξη

*Επιστημονική συνάντηση, η οποία οργανώθηκε με συνεργασία των Τομέων Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών των Νομικών Σχολών των Πανεπιστημίων Θεσσαλονίκης και Θράκης στις 9-10 Δεκεμβρίου 1988, στην Κομοτηνή με γενικό θέμα: «έγκλημα και Τύπος».

μερικών μόνον από αυτές χωρίς να υποτιμηθεί το μέγεθος και η σημασία του; Οι αλληλοσυγκρουόμενες σκέψεις, τα εκατέρωθεν επιχειρήματα και οι αμφιταλαντεύσεις μου με ώθησαν τελικά να επιχειρήσω πρώτα μια πανοραμική παρουσίασή τους και να συμμεριστώ ύστερα κατά τη συζήτηση που θα ακολουθήσει την επιλογή μαζί σας². Υπόσχομαι, πάντως, η αρχική παρουσίασή τους μέσα από τους φακέλλους που έφερα εδώ πάνω στην έδρα, να μην ξεπεράσει το χρονικό όριο που έχω στη διάθεσή μου κατά το πρόγραμμα της εκδήλωσής μας.

II. Η κατανομή των αναπτύξεων στις δύο ημέρες της συνάντησής μας και ο περιορισμός σήμερα των αναφορών στις εγκληματολογικές διαστάσεις του θέματος εξυπηρετεί και την οικονομία του λόγου. Έτσι, δεν χρειάζεται να ασχοληθώ καθόλου με τους φακέλλους που αναφέρονται στο ουσιαστικό και δικονομικό ποινικό δίκαιο του Τύπου, ούτε σε παρεμφερή ζητήματα, όπως λ.χ. η ελευθερία του Τύπου και της πληροφόρησης, το δικαστικό ρεπορτάζ, η χρησιμοποίηση του Τύπου στη διδασκαλία του ποινικού δικαίου και της εγκληματολογίας κ.ά. Άλλωστε, ορισμένα από αυτά αναπτύχθηκαν κατά τη χθεσινή συζήτηση. Αντιπαρέρχομαι, λοιπόν, τους πρώτους από τους φακέλλους μου για τα αντίστοιχα θέματα.

III. Η σειρά των θεμάτων για τα οποία θα μιλήσω στη συνέχεια δεν υπαγορεύεται από πρόθεση αξιολόγησης ή συστηματικής κατάταξής τους. Απλά διευκολύνει την παρουσίασή τους.

1. Η τοποθέτηση του Τύπου απέναντι στο γενικό πρόβλημα της εγκληματικότητας και η παρουσίασή του στις σελίδες του έχει σίγουρα τόση σημασία, ώστε επισύρει το διεθνές ενδιαφέρον³. Ταυτόχρονα όμως εκδηλώνεται με τόσο αντιφατικά δημοσιεύματα (λ.χ. *Χρόνος* 15.2.1988: «Έγκλημα: Κάθετη άνοδος κάθε Μέρα», *Απογευματινή* 7.8.1988: «Ραγδαία αύξηση της εγκληματικότητας»· αντίθετα, *Πάνθεον* 816/1984, σ. 15 συνέντευξη Ν. Ανδρουλάκη: «Έχουμε τη μικρότερη εγκληματικότητα στην Ευρώπη»· *Ελευθεροτυπία* 16.1.1988: «Μειωμένη το '87 η εγκληματικότητα»), ώστε τελικά να γίνεται καθαυτήν αντικείμενο εξέτασης⁴. Ο αμύητος αναγνώστης σπάνια επισημαίνει τις εν λόγω αντιφάσεις και φυσικά ουδέποτε αναρωτιέται για την ειλικρίνεια των μηνυμάτων ή για τους στόχους που κρύβονται πίσω από τέτοια δημοσιεύματα.

2. Παράλληλα προς το πρόβλημα της εγκληματικότητας, οπωσ-

δήποτε σε πολύ μεγαλύτερη έκταση, το οργανωμένο έγκλημα ελκύει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του Τύπου, που κάποτε το παρουσιάζει με μορφή λαϊκού αναγνώσματος (π.χ. *Μακεδονία* 13.1.1980: «Παντοδύναμο το Συνδικάτο του Εγκλήματος: Η Μαφία... κτλ.»). Τούτο συμβαίνει πιθανόν, επειδή το συγκεκριμένο θέμα φέρνει στο νου εγκληματικές οικογένειες, διάσημους ληστές του παρελθόντος, σύγχρονους γκάγκστερς, συχνά γνωστούς στο πρόσωπο διάσημων ηθοποιών που τους υποδύθηκαν στον κινηματογράφο (πρβ. *Η Εβδόμη* 31.1.1988, Κ. Τόλη, «Μαφία: Μέσο κοινωνικής προαγωγής»). Αυτό που ούτε ο ίδιος ο Τύπος έχει συνειδητοποιήσει ακόμη είναι ότι στο προκείμενο θέμα έχει προηγηθεί και αυτής της θεωρίας, δεδομένου ότι κατ' επανάληψη ασχολήθηκε με το πρόβλημα του «ξεπλύματος» του γνωστού ως «βρώμικου χρήματος», δηλαδή των εσόδων από το διεθνές εμπόριο ναρκωτικών, το λαθρεμπόριο, τις διεθνείς απάτες κ.ά. (βλ. λ.χ. αναδημοσιεύσεις σε *Ελευθεροτυπία* 22.10.1988: «Βρώμικο χρήμα»· *Τα Νέα* 9.11.1988: «Το βρώμικο χρήμα» κ.ά.). Πέραν της θετικής αυτής συμβολής δεν θα μπορούσε να αποσιωπηθεί και η προβολή της ύπαρξης οργανωμένου εγκλήματος στην ΕΣΣΔ (π.χ. Α.Υ. Το οργανωμένο έγκλημα ανθεί στη Σοβιετική Ένωση, *Ελεύθερος Τύπος* 10-11.9.1988, Σημ. Συντ., Υπάρχει και σοβιετική Μαφία, *Το Βήμα* 31.7.1988) αλλ' η πολιτική εκμετάλλευση που επιχειρείται (το δημοσίευμα στον *Ελεύθερο Τύπο* της 10-11.9.1988 συνοδεύεται από αναμνηστική οικογενειακή φωτογραφία του τότε Προέδρου της ΕΣΣΔ) τελικά αφήνει αρνητική εντύπωση.

3. Αρνητικό είναι το αποτέλεσμα — κατά την προσωπική μου άποψη — και από τη στάση που τηρεί ο Τύπος στην παρουσίαση της έκτασης της εγκληματικότητας και των εγκλημάτων βίας, όπου και όταν τούτο γίνεται με σκοπό να προκαλέσει ανησυχία και φόβο του κοινού γι' αυτήν. Παραδείγματα μπορώ να μνημονεύσω πολλά: σε άρθρο λ.χ. με θέμα «Ποινικό δίκαιο και εγκληματικότητα» (Θ. Νεβέσκα στην *Πρώτη* 3.11.1988) αναφέρεται ότι «σύμφωνα με τα δεδομένα μιας σχετικά πρόσφατης μελέτης ενός έγκριτου ανώτατου εισαγγελέα και καθηγητή του ποινικού δικαίου, ένα ποσοστό της τάξης του 85% των εγκλημάτων που διαπράττονται δεν γνωστοποιούνται καν στις διωκτικές αρχές», αλλ' όμως παρόμοια μελέτη μέτρησης της έκτασης της αφανούς εγκληματικότητας στην Ελλάδα δεν υπάρχει· εξίσου αρνητική είναι η λειτουργία άρθρων ή δημο-

σιογραφικών «ερευνών», στις οποίες το πραγματικό συγχέεται με το φανταστικό και η αλήθεια με το παραμύθι (βλ. π.χ. άρθρα Γ. Λακόπουλου, *Η βία στην Ελλάδα*, *Το Βήμα* 26.1.1986, και του ίδιου, *Ο φόβος πάνω από την πόλη*, *Το Βήμα* 24.1.1988)⁵. Με το ίδιο πνεύμα γίνεται αλλού λόγος για «μανιακό» φονιά (*Μακεδονία* 15.3.1988), ο οποίος όμως δεν ανακαλύφθηκε ως σήμερα για τη διαπίστωση της «μανίας» του ή υποστηρίζεται ότι βρισκόμαστε «στο έλεος των αναρχικών» και ακολουθεί (*Μακεδονία* 16.3.1988) κριτικό σχόλιο με τίτλο «Βία και τρόμος», με κατάληξη — συνήθη τώρα τελευταία — σε κατηγορίες κατά των αστυνομικών αρχών ως ανικάνων (*Ελεύθερος Τύπος* 26.9.1988), κάτι που ενίοτε γίνεται χωρίς δικαιολογίες (π.χ. άρθρο Σ. Χαϊκάλη, *Γιατί αποτυγχάνουν οι διωκτικές αρχές*, *Οικονομικός* 28.7.1988, ρεπορτάζ Γ. Παπαχρήστου, *Ζητείται αστυνομία*, *Το Βήμα* 29.5.1988, Γ. Λακόπουλου, *Λευκή απεργία στην Αστυνομία*, *Το Βήμα* 6.9.1987). Έτσι, η συστηματική καλλιέργεια του φόβου του εγκλήματος και του φόβου θυματοποίησης των πολιτών, συνδυαζόμενη με δημοσιογραφικές εκστρατείες κατά της αστυνομίας, καθώς και με συμβουλές για αυτοπροστασία του κοινού (βλ. Β. Κουτούζη, 20 τρόποι για να μείνουν άνεργοι οι διαρρήκτες, *Ελευθεροτυπία* 3.10.1988), φαίνεται να καθιστά ομαλό το έδαφος για υποστήριξη λύσεων, όπως λ.χ. η «ιδιωτική αστυνομία» (*Το Βήμα* 25.9.1988: Γ. Λακόπουλου, *Φάκελλος: Οι ιδιωτικοποιήσεις αρχίζουν από τηνΑστυνομία*), την προστασία της οποίας έχει ανάγκη και ο διάσημος τηλεοπτικός «Ιππότης της ασφάλτου» (*Τα Νέα* 1.6.1988) (βλ. πάντως αντίθετα της Α. Υψηλάντη, *Ιδιωτική αστυνομία*, *Πρώτη* 6.9.1988, και κριτική Μ. Πλωρίτη, *Περί αστυνομίας και παρανομίας*, *Το Βήμα* 29.5.1988). Μ' όλα αυτά δεν θα αργήσει να ωριμάσει το έδαφος και να γίνει δεκτή με ανακούφιση η ίδρυση «ιδιωτικής αστυνομίας», χωρίς να απασχολήσει ιδιαίτερα το γεγονός ότι μπορεί να υπάρχει πλήθος προβλημάτων, όπως π.χ. η καταβολή φόρων για τη συντήρηση δημόσιας αστυνομίας και ταυτόχρονα η χωριστή πληρωμή για την εξασφάλιση ιδιωτικής προστασίας από την «ιδιωτική αστυνομία». Άσχετα από την για όποιους λόγους σκοπιμότητας εκμετάλλευση του φαινομένου μέσα από τις στήλες του Τύπου, η παρουσίαση της βίας καθ' αυτήν γίνεται καταναλωτικός κράχτης εκείνων που τους ικανοποιεί ιδιαίτερα η ανάγνωση τέτοιων δημοσιευμάτων. Σωστά γράφηκε, ότι συχνά αυτό που δίνεται στις σελίδες της

εφημερίδας δεν εκφράζει τις ιδέες και απόψεις αυτών που τις γράφουν αλλ' είναι η ηχώ των ιδεών και των γούστων των αναγνωστών⁶. Προφανώς γι' αυτό το λόγο η τονισμένη παρουσίαση της βίας συγκρίνεται με ναρκωτικό: το αναγνωστικό κοινό αποζητά τέτοια δημοσιεύματα κι αυτά του προσφέρονται σε όλο και μεγαλύτερες δόσεις⁷.

4. Το πρόβλημα των ναρκωτικών έχει γίνει καθημερινό πια αντικείμενο του Τύπου. Έτσι, η πρώτη είδηση με την οποία ξυπνούμε κάθε πρωί αφορά κάποια νέα εξέλιξη γύρω απ' αυτό, το οποίο όχι αβάσιμα χαρακτηρίζεται ως μεγάλο πρόβλημα και σύγχρονη απειλή (π.χ. *Τα Νέα* 10.4.1985). Πληροφορούμαστε ότι το ζήτημα της αντιμετώπισής τους απασχολεί αρμόδια Υπουργεία (βλ. *Τα Νέα* 10.4.1985) ή την ελληνική Βουλή (βλ. *Μακεδονία* 9.12.1988, *Κυριακάτικη* 1.3.1987) με αλλεπάλληλα νομοσχέδια (βλ. *Ελευθεροτυπία* 10.9.1986), συγκεντρώνει το ενδιαφέρον των δήμων (*Ελευθεροτυπία* 5.11.1988), συλλόγων γονέων και επιστημόνων (*Επιλογές* 59/1987, σ. 46), φορέων ή και απλών πολιτών που εμφανίζονται σε διαδηλώσεις κατά των ναρκωτικών (*Κυριακάτικη* 17.2.1988). Σχεδόν κατά κανόνα τα σχετικά άρθρα συνοδεύει ολοσέλιδη φωτογραφία της «Ιθάκης» (βλ. *Επιλογές* Φεβρ. 1985, *Κυριακάτικη* 21.2.1988). Τέτοια και τόσα δημοσιεύματα γεννούν εύλογα τον πειρασμό να αναρωτηθεί κάποιος, αν με τόσα μέτρα και τέτοια ιδρύματα υπάρχει άραγε λόγος ανησυχίας για τα ναρκωτικά. Ή, μήπως, η εικόνα την οποία μας δίνει ο Τύπος (ή μας δίνεται μέσω του Τύπου), γι' αυτά που γίνονται τελικά δεν είναι παρά το άλλοθι γι' αυτά που δεν γίνονται;

5. Η εγκληματικότητα των ανηλίκων είναι άλλο ένα θέμα που προβάλλεται ιδιαίτερα τονισμένο από τον Τύπο. Φωτογραφίες ανηλίκων με χειροπέδες ή με τσιγάρο στο στόμα συνοδεύουν φωτογραφίες υπουργών και δηλώσεις για μεγαλόπρεπα προγράμματα αντιμετώπισης του προβλήματος (*Ελευθεροτυπία* 6.10.1984), ενώ κάτω από εντυπωσιακούς τίτλους («Παιδιά στο δόκανο»: *Τα Νέα* 28.3.1985· «Επαναστάτες χωρίς αιτία»: *Η Βραδυνή* 8.4.1985· «Εκρηκτική η παιδική εγκληματικότητα»: *Το Βήμα* 14.12.1986 κ.ά.) παραθέτονται αριθμοί και αναλύσεις που καταλήγουν να υποστηρίξουν την αναγκαιότητα συγκεκριμένων μέτρων ή νομοθετικών λύσεων οι οποίες προωθούνται (συμπτωματικά;) κατά την ίδια χρονική περίοδο (βλ.

Ελευθεροτυπία 8.10.1984, *Τα Νέα* 27 και 29.3.1985, *Το Βήμα* 14.12.1986). Εμφανίζονται, λοιπόν, κοινωνικοί λειτουργοί να περιγράφουν με μελανά χρώματα την κατάσταση που επικρατεί, ο αρμόδιος υπουργός ανταποκρινόμενος δηλώνει στις εφημερίδες ότι θα πάρει μέτρα, οι εφημερίδες υποστηρίζουν την αναγκαιότητα και την καταλληλότητα (!) (*Τα Νέα* 29.3.1985, *Το Βήμα* 14.12.1986) των μέτρων που προγραμματίζονται, όπως λ.χ. του νομοσχεδίου για την αντιμετώπιση του προβλήματος που από το 1984 εκκρεμεί στη Βουλή, κι έτσι όλοι μας αναμένουμε το σωτήριο (!) νόμο⁸ που έρχεται (και δεν έρχεται). Αυτό που απομένει να ξεκαθαριστεί είναι ποιος έπεισε ποιον για το πρόβλημα και τις λύσεις του κι αν όλη αυτή η ιστορία αποσκοπεί τελικά στην αντικατάσταση του απαράδεκτου αν.ν. 2724/1940 για τη μεταχείριση των «παρεκτρεπόμενων» ανηλίκων ή στην ισχυροποίησή του⁹.

6. Η αναφορά στο θέμα «έγκλημα και Τύπος» δεν θα ήταν δυνατό να αφήσει απέξω το πρόβλημα της πορνογραφίας. Τούτο απασχόλησε κατ' επανάληψη τον ίδιο τον Τύπο κι έχω να σας δείξω τέτοια άρθρα, ορισμένα μάλιστα εικονογραφημένα (βλ. λ.χ. του Ν. Δήμου στο *Hi Life* Οκτ. 1988, της Μ. Ιωαννίδου στην *Ελευθεροτυπία* 10.4.1988), αλλ' όμως αυτά δεν είναι αρκετά. Όπως λοιπόν δεν ήταν δυνατό να συζητήσουμε τη ζωγραφική του Γκρέκο χωρίς να γίνει επίδειξη των πινάκων του, έτσι δεν μπορούμε να συζητήσουμε εδώ περί πορνογραφίας χωρίς πορνογραφήματα. Αλλά πώς να τα προμηθευτεί ένας πανεπιστημιακός δάσκαλος, όταν υπάρχει η πιθανότητα να γίνει αντιληπτός από κάποιον φοιτητή του;

7. Βέβαια, κι αν αφήσουμε την πορνογραφία, υπάρχει το πρόβλημα του σεξ γενικότερα στον Τύπο. Είναι αληθινά τόσο η κατάχρηση που γίνεται στο θέμα τούτο, ώστε δεν χρειάζεται να την τονίσω. Αρκεί, μου φαίνεται, να σας δείξω τη δισέλιδη φωτογραφία μιας ολόγυμνης νεαρής γυναίκας μ' ένα κόκκινο τηλέφωνο στο χέρι, η οποία συνοδεύει δίστηλο άρθρο για το πόσο φλύαροι είναι οι Έλληνες όταν τηλεφωνούν.

8. Ανάλογη προβληματική αναπτύσσεται γύρω από τα διάφορα δημοσιεύματα βίας, ιστορίες για «σπάιντερμαν» (έκδ. Kabanias Hellas), για σούπερμαν και σνούπι κ.ά.¹⁰ Ωστόσο, είναι πολύ αμφίβολο αν όλα αυτά έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με την εγκληματικότητα (ως εγκληματογόνοι παράγοντες)¹¹. Ίσως επηρεάζουν τη συμπερι-

φορά ορισμένων νεαρών ή ατόμων με ψυχολογικά προβλήματα, όχι όμως σε σημείο να τα ωθούν στο έγκλημα¹². Αντίθετα, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται στις σελίδες τους το έγκλημα και η εικόνα του εγκληματία αλλά γι' αυτό μπορούμε να συζητήσουμε αργότερα.

9. Στον ίδιο, τέλος, κύκλο θεμάτων θάπρεπε να ενταχθεί το σχετικά πρόσφατο φαινόμενο των μικρών αγγελιών σε σχέση προς συγκεκριμένα εγκλήματα. Δεν εννοώ τις διάφορες «πονηρές» αγγελίες ομοφυλόφιλων ή άλλων τύπων. Εννοώ αγγελίες θυμάτων τα οποία προσφέρουν αμοιβή στο δράστη του εγκλήματος που διαπράχθηκε σε βάρος τους (συνήθως κλοπή αυτοκινήτου, μοτοσικλέτας, χαρτοφύλακας) για την επιστροφή του κλοπιμαίου με την υπόσχεση βέβαια ότι το έγκλημα δεν θα καταγγελλεί στην αστυνομία [βλ. λ.χ. *Ελευθεροτυπία* 3.11.1988: «Αμοιβή 100.000 για σένα που με 'επαγγελματικό' τρόπο 'απαλλοτριώσες' τη μοτοσυκλέττα μου. Πιστεύω πως παρ' όλο τον 'επαγγελματισμό' σου, μπορείς να καταλάβεις τι σημαίνει να μην έχεις χαρεί την πρώτη μηχανή πάνω από 125 cc που αποκτάς στα 36 χρόνια σου (μόλις την έστρωσα). Ίσως πουλώντας την για ανταλλακτικά βγάλεις κάτι παραπάνω από την αμοιβή. Όμως είμαι σίγουρος πως ξέρεις τι πόνος είναι να τεμαχίζεις μια μικρή μηχανή. Θα με βρεις στο τηλέφωνο ... Θανάσης». *Τα Νέα* 7.11.1988: «Από το αυτοκίνητο του καθηγητή Μ.Ν. εκλάπη την Παρασκευή με διάρρηξη του αυτοκινήτου του, τσάντα χρώματος καφέ... όποιος βρει την τσάντα θα αμειφθεί...»]. Κατ' αυτόν τον τρόπο όμως όχι μόνο δεν καταγγέλλονται τα εγκλήματα αλλά υποθάλπονται, αφού εξασφαλίζεται στο δράστη τους «ατιμωρησία», εξαφανίζεται ο κίνδυνος από την περαιτέρω μεταβίβαση του κλοπιμαίου στον κλεπταποδόχο και, βέβαια, ανοίγει η όρεξη για συνέχιση της τόσο ακίνδυνης και κερδοφόρας εγκληματικής δραστηριότητας. Ομολογώ ότι δεν έχω καταλήξει ακόμη ποιον θα έπρεπε να κατηγορήσω, το δράστη αυτών των εγκλημάτων, το θύμα τους που τον προκαλεί ή τον Τύπο που μεσιτεύει στην κάθε ιστορία.

10. Για το δικαστικό ρεπορτάζ υπάρχει στο σημερινό πρόγραμμα ιδιαίτερη εισήγηση, γεγονός που δεν μου επιτρέπει να επεκταθώ παρά το ενδιαφέρον του θέματος¹³. Ελπίζω πάντως ότι η εισήγηση εκείνη θα καλύψει και τις περιπτώσεις στις οποίες οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι πέφτουν θύματα των εγκλημάτων βίας για τα οποία

κάνουν το ρεπορτάζ (βλ. π.χ. *Ελευθεροτυπία* 22.10.1988, *Μακεδονία* 27.10.1988).

11. Παρ' όλο που βρίσκονται στο περιθώριο του αντικειμένου της εισήγησής μου (ως εισήγησης στο θέμα «έγκλημα και Τύπος» από εγκληματολογική πλευρά) δεν μπορώ να μην αναφερθώ στη στάση του Τύπου, άλλοτε αντιφατική και άλλοτε ανορθόδοξη, με την ευκαιρία των τριών δικών της Β. Βογιατζή, του Α. Νάσιουτζικ και του Α. Μελίστα, σε μία περίοδο στην οποία ανακινήθηκε το γνωστό θέμα των Εφετών της Θεσσαλονίκης. Μέσα από την εκμετάλλευση της συναισθηματικής φόρτισης σε τέτοιες ή παρόμοιες περιπτώσεις αμφισβητείται η αξία θεμελιώδους σημασίας θεσμών προστασίας των ατομικών ελευθεριών [λ.χ. του θεσμού των ενόρκων: βλ. *Ελευθεροτυπία* 28.9.1988, *Μακεδονία* 5.11.1988, συνέντευξη της Μ. Ρεζάν στο περ. *ΕΝΑ* 41/6.10.1988, Θ. Νεβέσκα, Πόσο «λαϊκοί δικαστές» είναι οι ένορκοι; *Η Πρώτη* 25.10.1988· της βοήθειας δικηγόρου: «Οι αστυνομικοί από την άλλη πλευρά προσέκρουαν πάνω στο θέμα του αυτοφώρου. Τα αδικήματα δεν ήταν αυτόφωρα κι έτσι οι εξετάσεις των υπόπτων γίνονταν παρουσία δικηγόρου. Αποτέλεσμα ήταν οι ύποπτοι να μην ομολογήσουν...» (!), *Ελεύθερος Τύπος* 1-2.10.1988] ή επιδιώκεται η ενίσχυση αυταρχικών και παρωχημένων θεσμών όπως η προφυλάκιση (*Ελεύθερος Τύπος* 1-2.10.1988).

12. Θάταν αδύνατο στο χρόνο που μου απομένει να σχολιάσω στην έκταση που θάπρεπε τη θέση και το ρόλο του Τύπου πάνω στα προβλήματα του σωφρονιστικού μας συστήματος, είτε γενικά (λ.χ. *Η Χριστιανική* 3.12.1987: «Το σωφρονιστικό μας σύστημα σκοτώνει») είτε ειδικά (λ.χ. *Τα Νέα* 30.3.1988: «ΑIDS. Σήμα κινδύνου για τους κρατούμενους»· *Η Πρώτη* 25.4.1988: «Νονοί και Προστάτες με την ανοχή του Υπουργείου Δικαιοσύνης» κ.ά.). Πολύ περισσότερο θάθελα να σας δείξω τις αλλοπρόσαλλες εκτιμήσεις των δημοσιευμάτων που ακολούθησαν την ανακοίνωση του Υπουργείου Δικαιοσύνης για την κατάρτιση νομοσχεδίου νέου σωφρονιστικού κώδικα (επικριτικά ως υπερβολικά φιλελεύθερου: Δ. Καλάκου, *Η Εβδόμη* 14.6.1987· μάλλον επαινετικά ως καλού: Δ. Καπράνου - Α. Αυλωνίτη, *Έθνος* 4.5.1988, Κ. Τσαρούχα, *Ελευθεροτυπία* 4.5.1988, Γ. Παπαδάκου, *Ελευθεροτυπία* 9.5.1988, Μ. Παπαναστασάτου, *Το Κάππα* 29.5.1988· με σκεπτικισμό ως μάλλον κακού: Γ. Βότση, *Ελευθεροτυπία* 18.4.1988, Λ. Κανέλλη, *Το Βήμα* 4.5.1988, Δ. Κυρίτση, *Ελεύθερος*

Τύπος 4.5.1988, Ε. Ράπτη, *Η Βραδυνή* 4.5.1988, Ι. Μάνδρου, *Η Πρώτη* 4.5.1988). Για την περίπτωση που δεν θα μου υποβληθούν κατά τη συζήτηση σχετικές ερωτήσεις, προλαβαίνω να εκφράσω και τη δική μου αντίθεση στο εν λόγω νομοσχέδιο.

IV. Η συνοπτική παρουσίαση των σημαντικότερων μόνον από τα επιμέρους ζητήματα του κεντρικού θέματος «έγκλημα και Τύπος» δείχνει τη μεγάλη σημασία της έρευνας και σπουδής του και την έκταση των προβληματισμών που σε κάθε βήμα συναντά ο μελετητής. Είναι δυσάρεστη η διαπίστωση ότι πολλές φορές ο καθημερινός «Τύπος» μας σερβίρει εντυπωσιακά ερεθίσματα για να μας κερδίσει ως καταναλωτές του, μας παραπλανά σκόπιμα ή από αδιαφορία αναφορικά με το έγκλημα, επιχειρεί να καλλιεργήσει το έδαφος εκείνο που είναι κατάλληλο για να περάσουμε απόψεις ή λύσεις (για την εγκληματικότητα, τους εγκληματίες, την αντιμετώπισή τους), οι οποίες αλλιώς θα συναντούσαν δυσκολίες. Αν ο «Τύπος» ήταν απλά ειλικρινής¹⁴ κι αν η πληροφόρηση που μας προσφέρει για το έγκλημα και την εγκληματικότητα ήταν σκέτα αντικειμενική, η προσφορά του θα μπορούσε να είναι πολύτιμη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ - ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για την έννοια του Τύπου και τις διακρίσεις του βλ. αντί άλλων Κ. Βουγιούκα, *Το ποινικόν δίκαιον των ειδικών ποινικών νόμων*, τόμ. Β, τ. α', *Το περί Τύπου ουσιαστικόν και δικονομικόν ποινικόν δίκαιον* (Θεσσαλονίκη 1968) σ. 33 κε., Δ. Κόρσου, *Τύπος και ραδιοτηλεόραση*, 2η έκδ. (Αθήνα-Κομοτηνή 1939) σ. 5 κε., Ρ. Albert, *Ο Τύπος, «τι ξέρω;»* (Αθήνα 1987) σ. 7 κε.

2. Οι αναφορές σε άρθρα ή δημοσιεύματα εφημερίδων και περιοδικών, που γίνονται στο κείμενο, συνοδεύονται κατά την προφορική παρουσίασή του από επίδειξη των αντίστοιχων φύλλων τούτων, ώστε ταυτόχρονα να σχηματίζεται η οπτική εικόνα τους. Ορισμένες βιβλιογραφικές παραπομπές κάτω από το κείμενο προστέθηκαν ύστερα για τη διευκόλυνση του αναγνώστη.

3. Βλ. J. Sarnecki, Criminality and the Mass Media, *Council of Europe Forum* 4/85, σ. XVI. Πρβ. τις εισηγήσεις των J.J.M. van Dijk, Ph. Robert και H.J. Schneider στην 13η Διάσκεψη Εγκληματολογικής Έρευνας (1978) στον τόμο *Council of Europe, Public Opinion on Crime and Criminal Justice, Collected Studies*, τόμ. XVII, 1979.

4. Βλ. αντί άλλων Π. Νεράντζη, Τύπος και εγκληματικότητα, *Το Τέταρτο* 53/Μάρτ. 1988, U. Eco, *Η σημειολογία στην καθημερινή ζωή*, εκδ. ε' (1985) passim.

5. Πρβ. H.J. Schneider, *Das Geschäft mit dem Verbrechen. Massenmedien und Kriminalität* (München 1980) ιδιαίτερα σ. 110 κε.
6. Βλ. Albert ό.π. σ. 67.
7. Βλ. Y. Delord-Raynal, La violence comme spectacle, *Rev. Int. Crim. Pol. Tech.* 3/88, σ. 289.
8. Βλ. πάντως, επικρίσεις μου στα *ΠοινΧρον ΛΣΤ'*, 1986, σ. 113 κε.
9. Βλ. σχετική έρευνα της M. Los, La loi sur les jeunes contrevenants et les masse-media, *Criminologie*, τόμ. XX, αριθ. 1, σ. 7 κε.
10. Βλ. Σ. Μεϊμάρη, Τι σημαίνει ο Σούπερμαν και ο Σνούπι, *Χρόνος* 15.2.1988, σ. 74.
11. Πρβ. M.B. Schiano, Mezzi di comunicazione di massa e criminogenesi, στον τόμο F. Ferracuti, *Appunti di criminologia* (Roma 1970) σ. 229 κε.
12. Ότι δεν υπάρχει καμιά ξεκάθαρη ένδειξη προς τούτο βλ. D.Mc Clintock, General Report of the International Society for Criminology, στον τόμο *Youth, Crime and Justice, Documents submitted to the Bellagio Sixth Joint Colloquium* (April 1984), C.N.P.D.S. (Milan 1984) σ. 37, 41. Αντίθετα, Α. Κατσαούνη, Επιβλαβής Τύπος και παιδική εγκληματικότητα, *Ε.Π.Α.Θ.* (Θεσσαλονίκη 1950) σ. 6 κε. (όπου, πάντως, σ. 20, μεταξύ των «επικίνδυνων» δημοσιευμάτων αναφέρονται η «Μαρία Πενταγιώτισσα», η «Κυρά Φροσύνη» κ.ά.).
13. Βλ. π.χ. Journalisme et affaires criminelles, *Criminologie*, τόμ. XX, 1: 1987.
14. Πρβ. Ε. Λεμπέση, *Κοινωνιολογία του Τύπου* (Αθήνα 1951) σ. 54.